

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

7 (570)

ISSN 1407-1479

2019. gada 22. aprīlis

ZINĀTŅU AKADĒMIJU LIELĀKAIS FORUMS PASAULĒ

Tālavas Jundzis IAP forumā

Foto no privātā arhīva

Lai arī dažādu valstu zinātņu akadēmiju sadarbībai ir sena vēsture un visdažādākie sadarbības formāti un institucionālizēti formējumi, faktiski tikai pirms trim gadiem (2016) Dienvidāfrikā dibinātā Starpakadēmiju Partnerība (IAP) aizsāka visplašāko zinātņu akadēmiju sadarbības organizāciju pasaulē. Tā apvieno 138 nacionālās zinātņu akadēmijas no vairāk nekā 100 valstīm un to reģionālās apvienības, t.sk. Eiropas zinātņu akadēmiju konsultatīvo padomi (EASAC) un līdzīgas reģionālās zinātņu akadēmiju apvienības vēl trīs kontinentos: Amerikā, Āzijā un Āfrikā.

Starpkadēmiju Partnerība balstās uz trim akadēmiju sadarbības strukturālajiem tīkliem: Partnerība zinātnei; Partnerība veselībai; Partnerība pētījumiem. Latvijas un Lietuvas zinātņu akadēmijas iesaistījās pirmajos divos strukturētās sadarbības tīklos – zinātnei un veselībai, bet Igaunija darbojas tikai IAP sadarbības tīklā zinātnei.

IAP mērķis ir veicināt zinātnes ietekmi starptautiskajā līmenī, t.sk. izmantojot ANO un tās struktūras, kā arī atbalstīt nacionālo

zinātņu akadēmiju neatkarību un patstāvību, veicinot to autoritāti un ietekmi. IAP ietvaros īstenojas vairāki nozīmīgi starptautiski pētījumu projekti, kas aptver visus pasaules kontinentus, t.sk., par pārtikas un uztura drošību lauksaimniecības kontekstā. Šajā projektā caur EASAC iesaistījies arī Latvija. Šo pētījumu pirmie rezultāti publicēti, t.sk. pieejami: www.easac.eu.

Starpkadēmiju Partnerības Ģenerālā asambleja kā tās augstākā lēmējinstāncija sanāk kopā reizi trīs gados, lai apspriestu paveikto un apstiprinātu darbības stratēģiju nākamajam periodam, kā arī ievēlētu vadības un izpildinstitūcijas. IAP 2019. gada Ģenerālā asambleja tika sasaukta 8.–11. aprīlī Seulā, kur to viesmīlīgi un labi organizēti uzņēma Korejas Zinātnes un tehnoloģiju akadēmija. Ģenerālā asambleja izskatīja IAP Statūtu projektu, ko galīgajā variantā paredzēts pieņemt nākamajā Ģenerālās asamblejas sēdē 2022. gada sākumā. Tika arī apstiprināts stratēģiskais sadarbības plāns 2019.–2021. gadam, kurā nozīmīga vieta cita starpā ierādīta nacionālo zinātņu akadēmiju atbalstam, veicinot to neatkarību un kapacitātes vairošanu, t.sk. kvalificētu autoritatīvu padomu un ieteikumu sniegšanu gan politikā, gan sabiedrībai kopumā.

IAP Ģenerālā asambleja savā Dienvidkorejas sesijā arī nolēma iekļaut savā sastāvā Globālo jauno [zinātnieku] akadēmiju. Tā dibināta 2010. gadā, lai vienotu aktivākos un panākumiem zinātnē bagātākos jaunos zinātniekus un vairotu viņu ietekmi zinātnes politikas attīstībā un zinātnes popularizēšanā. 2019. gadā Globālā jauno akadēmija vienotā 200 jaunos zinātniekus – zinātnes izcilniekus no 86 valstīm.

Globālās jauno akadēmijas viens no darba virzieniem ir palīdzības sniegšana valstīm nacionālo jauno zinātnieku akadēmiju dibināšanā. Aizvadītajos desmit gados tās radušās jau 39 valstīs, apvienojot izcilākos jaunos zinātniekus ar doktora grādiem 35–40 gadu vecumā, kuri parasti tiek ievēlēti konkursa ceļā.

Turpinājums – 4.lpp.

LZA SENĀTA LĒMUMI

LZA Senāts 2019. gada 16. aprīļa sēdē nolēma:

1. Piešķirt LZA Senāta Atzinības rakstu LZA goda loceklim **Jānim Strupulim** par ilggadīgu radošu sadarbību ar Latvijas Zinātņu akadēmiju un zinātnieku attēlojumu medaļas un portretos.

2. LZA Valdei kopā ar amatpersonām, dienesta personālu un IZM struktūrvienībām savlaicīgi sagatavot atbildes audita ieteikumu ieviešanai.

3. Izsludināt vakances jaunu 2019. gada Rudens pilnsapulces jaunu locekļu vēlēšanām.

LZA Senāta priekšsēdētājs **Jānis Stradiņš**
LZA Senāta zinātniskā sekretāre **Alma Edžiņa**

Jānis Strupulis
LZA Senāta
Atzinības rakstu
saņēma
Paula Stradiņa
Medicīnas
vēstures
muzejā
Foto J. Brencis

BIOEKONOMIKA VAR DOT ILGTSPĒJAI NEPIECIEŠAMO LĪDZSVARU

Valsts pētījumu programmā "Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai" ietilpstošajā projektā "Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un to risinājumi starptautiskā kontekstā – INTERFRAME-LV" (vadītāja akadēmiķe Baiba Rīvža) Latvijas Zinātņu akadēmijas (LZA) sadarbībā ar Eiropas Komisijas par koordinācijas, prognožu un padomdevēja struktūru atzīto Lauksaimniecības pētniecības pastāvīgo komiteju (SCAR, Standing Committee on Agricultural Research) un ar Latvijas Zemkopības ministrijas, Lietuvas Lauksaimniecības ministrijas un Igaunijas Lauku lietu ministrijas atbalstu organizētais forums 2019. gada 4. un 5. aprīlī bija veltīts bioekonomikai. Vairāk nekā 10 valstu zinātniekus un prakses jomas pārstāvjus pasākumā uzrunāja neklātienē zemkopības ministrs Kaspars Gerhards un klātienē LZA prezidents Ojārs Spāriņš.

Ilgtspējīgai attīstībai vajadzīgs trīs pilāru – ekonomikas, sabiedrības, vides – līdzsvars

Tiecoties uz ilgtspējīgu valsti, un šajā gadījumā arī visas Eiropas, attīstību, ilgtspējīga bioekonomika ir izvirzīta par vienu

no instrumentiem, lai atrastu līdzsvaru starp minētajiem trim pilāriem, citiem vārdiem, naudu, cilvēku un viņa apdzīvoto telpu. SCAR CASA (Common Agricultural and wider bioeconomy research agenda / Kopējā lauksaimniecības un bioekonomikas pētniecības darba kārtība) aktualitāte ir bioekonomikas stratēģijas stiprināšana, lai Eiropā paātrinātu ilgtspējīgas bioekonomikas ieviešanu un nodrošinātu ilgtspējīgu dalībvalstu un reģiona attīstību.

Forumā SCAR Bioekonomikas stratēģijas darba grupas pārstāvis Aleksandross Teodoridis, Vācija, prezentēja Eiropas ilgtspējīgas bioekonomikas sasniegšanas vīziju (skat. attēlu) ar daudziem atslēgas vārdiem. Zināšanas un informācija kā bioekonomikas augšanas atbalstošie rīki ir pasākumi; bioekonomikas attīstības ceļu prognozēšana; bioekonomikas sociālie (t. sk. nodarbinātība) un tehniskie risinājumi kā sistēmiski skatījums plašākai biobāzētai cirkulārai jeb aprites bioekonomikai un aprites ekonomikai kopumā, u.c. lezīmēti arī riski.

Tika uzsvērtā nepieciešamība gan teorijā, gan praksē cieši saistīt kopā aprites bioekonomiku ar aprites ekonomiku. Bioekonomikas un aprites ekonomikas mērķiem jābūt savstarpēji saistītiem, jo aprites ekonomika un bioekonomika viena otru papildina, sekmējot ilgtspējībai nepieciešamo trīs pilāru līdzsvaru. Ar laiku būtu iespējams apvienot aprites ekonomikas un bioekonomikas instrumentus, piemēram, pētniecības un inovāciju finansējumā un tiesību aktos. Ilgtspējīga ekonomika ir tāda, kas efektīvi izmanto atjaunojamus, ilgtspējīgi ražotus resursus un saglabā tos ekonomikas ciklā iespējami ilgi, savukārt bioekonomikā iegūst šos resursus.

Pārskatītajā bioekonomikas stratēģijā uzmanība veltīta biomasas ilgtspējīgai ražošanai, kas risinātu arī nodarbinātību tradicionālajās lauksaimniecības nozarēs.

Turpinājums – 2.lpp.

LATVIJAS VALSTS AUGSTĀKIE APBALVOJUMI – LZA ĀRZEMJU LOCEKĻIEM KARLAM PAJUZALU UN LEMBITAM VABAM

Ordeņu kapituls 2019. gada 8. aprīlī nolēma piešķirt Atzinības krustu IV šķiru un iecelt par ordeņa virsnieku Tartu Universitātes profesoru, Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekli **Karlu Pajuzalu** (Karl Pajusalu), kā arī piešķirt Atzinības krusta V šķiru un iecelt par ordeņa kavalieri valodnieku un tulkotāju, Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekli **Lembitu Vabu** (Lembit Vaba).

Augstākie valsts apbalvojumi pasniegti Latvijas Valsts prezidenta Raimonda Vējoņa un Ivetas Vējones kundzes valsts vizītes Igaunijas Republikā laikā 2019. gada 9.–11. aprīlī.

LATVIJAS UN IGAUNIJAS ĀRLIETU MINISTRIJU VALODU BALVU PIEŠKIR LATVIEŠU DZEJNIEKAM UN ATDZĒJOTĀJAM LZA GODA LOCEKLIM GUNTARAM GODIŅAM

2019. gada 10. aprīlī ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs kopā ar Igaunijas ārlietu ministru Svenu Mikseru (Sven Mikser) Igaunijas galvaspilsētā Tallinā pasniedza ikgadējo Latvijas un Igaunijas Ārlietu ministriju Valodu balvu. Par igauņu eposa "Kalevdēls" tulkojumu latviešu valodā šogad Valodu balva tika pasniegta dzejniekam un atdzejotājam **Guntaram Godiņam**.

"Man ir patīams gods šodien, kad Tallinā valsts vizītē viesojas Latvijas Valsts prezidents, piedalīties arī mūsu brīnišķīgās tradīcijas – Latvijas un Igaunijas Ārlietu ministriju Valodu balvas pasniegšanas ceremonijā. Šai Valodu balvai ir liela nozīme abu valstu literatūras un akadēmisko pētījumu popularizēšanā, tā ir arī iespēja novērtēt mūsu mācīb spēku un tulkotāju lomu starptautiskā attiecību veicināšanā. Vēlos pateikties šī gada Valodu balvas nominantiem par nozīmīgajiem tulkojumiem un ieguldījumu valodu popularizēšanā," sacīja Latvijas ārlietu ministrs.

E. Rinkēvičs klātesošiem atzīmēja, ka Guntara Godiņa paveiktās darbs ir nozīmīga un paliekoša dāvana Latvijas un Igaunijas simtgadē. "Varam apbrīnot tulkotāja valodas meistarību, radot unikālu atdzejojumu gandrīz 90 gadus pēc pirmā izdevuma latviešu valodā. Guntars Godiņš ir veicis milzīgu izpēti, tai skaitā radot daudz jaunu latviešu jaunvārdu. Epos "Kalevdēls" ir igauņu kultūras vizītkarte, kas ir nozīmīgs notikums arī latviešu valodai un kultūrai," puda ministrs.

LZA IZSLUDINA JAUNAS VAKANCES

Atbilstoši LZA Statūtu punktam 3.8.1.1. LZA Senāts izsludina sekojošas vakances 2019. gada Rudens pilnsapulces jaunu locekļu vēlēšanām:

1. LZA īstenajiem locekļiem – 4 vakances
2. LZA ārzemju locekļiem – 4 vakances
3. LZA korespondētājlocekļiem tiek izsludinātas vakances sekojošās zinātnes nozarēs:
Bioloģija – 1 vakance
Medicīna – 2 vakances
Materiālzinātnes – 1 vakance
Fizika/astronomija/materiālzinātnes – 2 vakances

- Inženierzinātne – 1 vakance
- Informātika/matematika – 1 vakance
- Ekonomika – 1 vakance
- Valodniecība – 1 vakance
- Reliģiju zinātne/vēsture – 1 vakance
- Lauksaimniecības zinātne – 1 vakance
- Mežzinātne – 1 vakance
- Pārtikas zinātne – 1 vakance

Ar jauno locekļu kandidātu izvirzīšanas kārtību un iesniegšanajiem dokumentiem var iepazīties LZA mājaslapā

LJZA PIEDALĀS STARPTAUTISKAJĀ EURODOC KONFERENCĒ UN BIEDRU KOPSAPULCĒ

Foto O. Berezko

No šā gada 1. līdz 4. aprīlim Briselē, Beļģijas Zinātņu akadēmijas telpās norisinājās starptautiskā konference "Doktorantu nodarbinātība: novērtē savas prasmes un saņiedz savu maksimālo potenciālu!" (*Employability of PhDs: Valorise Your Skills and Reach Your Full Potential!*) un ikgadējā biedru kopsapulce, kuru organizēja Focus Research un Eiropas Doktora grāda kandidātu un jauno zinātnieku padome (Eurodoc), kuru veido 28 nacionālās apvienības no 26 Eiropas Savienības, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija (EBTA), Asociētie ES biedri un Austrumu Partnerības biedru valstis. Konferencē fokusā bija jauno doktoru karjeras iespējas.

Vairākums jauno zinātnieku pēc doktora grāda saņemšanas turpina savu profesionālo karjeru ārpus akadēmiskās vides, un tādēļ valdības un universitātes turpina ieguldīt līdzekļus aug-

stas kvalitātes doktorantu mācību programmu attīstībā, kas ļautu viņiem veiksmīgāk iekļauties darba tirgū. Neraugoties uz to, daudzi jaunie zinātnieki joprojām nav pienācīgi sagatavoti pārejai no akadēmiskās un neakadēmiskās vides. Šī gada konferences mērķis bija jauno zinātnieku karjeras attīstības iespējas un loma, kādu viņi varētu spēlēt inovācijās un ilgtspējīgā uzņēmējdarbībā plašākas sabiedrības kontekstā. Kā vieni no galvenajiem runātājiem konferencē uzstājās: EK Eiropas Pētniecības areāla (EPA) nodaļas vadītāja (EPA politikas un reformas, Pētniecības un inovācijas ģenerāldirektorāts) – Fabiana Gotje (*Fabienne Gautier*), EPA Doktora līmeņa studiju padomes, Eiropas universitāšu asociācija (EUA) – Dr. Aleksandrs Hazgals (*Alexander Hasgall*), Industriālās Doktorantūras skolas EIT digital vadītājs – Dr. Deivids Oliva Uribe (*David Oliva Uribe*) u. c. Tāpat tika organizētas arī trīspadsmit apalā galda diskusijas par dažādām konferencēs kontekstam aktuālām tēmām.

Konferencē un ikgadējā kopsapulcē piedalījās arī Latvijas Jauno zinātnieku apvienības pārstāves (LJZA)² – LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Doktora studiju programmas Izglītības vadība doktorante, LU Filozofijas un socioloģijas institūta darbiniece *Mg.paed.* Laura Bužinska un LU Humanitāro zinātņu fakultātes Doktora studiju programmas Literatūrzinātne, folkloristika un māksla doktorante, LU Starptautiskā Indijas studiju institūta zinātniskā asistente *Mg.paed.* Natālija Abrola.

Eurodoc valde uzaicināja tās ilggadīgo biedru un veiksmīgo sadarbības partneri – LJZA – uzstāties starptautiskajā konferencē ar referātu "Dalīšanās un rūpes: kā apvienot doktorantus?" (*Sharing & caring: how to bring together PhD students?*), kuru konferencē pirmajā dienā nolasīja LJZA valdes locekle Laura Bužinska. Referāts izpelnījās lielu konferencē apmeklētāju atzinību, pateicoties Lauras Bužinskas izcilajām prezentēšanas prasmēm, kā arī raisīja interesi par LJZA veiksmīgi realizēto darbības politiku un efektīvi pielietotiem mūsdienīgiem komunikācijas instrumentiem un inovatīvām idejām pasākumu

organizēšanā, kas kalpo kā platforma informācijas aprietei tās biedru un daudzo sekotāju starpā, gan arī veicina starpkultūru komunikāciju, piesaistot Latvijā studējošos ārzemju studentus. LJZA kā viena no Eiropas līmenī aktīvākajām un rezultatīvākajām jauno zinātnieku organizācijām tiek aicināta Eurodoc konferencēs uzstāties ar referātu jau trešo gadu pēc kārtas, ļaujot Latvijas labo praksi popularizēt citās valstīs.

Savukārt, Natālija Abrola bija moderatore kopā ar EK Ģenerāldirektorāta Pētniecības un inovācijas eirokomisāru Sleivenu Misljenceviču (*Slaven Misljencevic*) apalā galda diskusijā par pētniecībā iesaistītiem darbiniekiem staptautiskās mobilitātes kontekstā aktuālu tēmu "Risnājums pensijas nodrošināšanai Eiropas pētniecības organizācijām ar vairākiem darba devējiem" (*Resaver: Securing your pension, a multi-employer occupational pension solution for research organisations in Europe*).

Eurodoc ikgadējās biedru kopsapulces laikā, 4. aprīlī notika jaunās valdes, Padomnieku valdes un darba grupu koordinātoru vēlēšanas. Izrādot uzticību LJZA pārstāvei, biedru kopsapulce ar vienbalsīgu lēmumu ievēlēja Natāliju Abrolu darba grupas "Mobilitāte" koordinatore amatā uz nākamo darbības gadu.

Informāciju sagatavoja: **Natālija Abrola**, LJZA

Foto N. Abrola

BIOEKONOMIKA VAR DOT ILGTSPĒJAI NEPIECIEŠAMO LĪDZSVARU

Turpinājums no 1.lpp.

Ir izcelta bioekonomikas reģionālā nozīme un ieguldījums policentriskajā attīstībā, tāpat tās devums cīņā pret klimata pārmaiņām (ietekmes mazināšana, arī bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšana). Tādējādi ar tehnoloģiju un inženierzinātnes inovācijām, sociālajām inovācijām, viediem risinājumiem jāgūst bioekonomikas un aprites ekonomikas sinerģijas pievienotā vērtība.

SCAR ir uzsākts darbs pie prognožu ziņojuma "Dabas resursi un pārtikas sistēmas: pāreja uz drošu un tainīgu darbības telpu" ar mērķi apzināt labākos scenārijus Eiropas bioekonomikai. Gan šajā, gan nākamajā gadā plānoti vairāki semināri par šo tēmu. Prognožu veidošanas darba grupās par dažādām tēmām tika aicināti pieteikties arī eksperti no Latvijas. Šo darba grupu semināra prezentēja *Elke Saggau* (Vācija).

Politīki, bet īpaši praktiķi: "Mums ir problēma, zinātnieki, lūdzu, dodiet risinājumu!"

Līdzās bioekonomikai SCAR pārstāvji iepazīstināja ar darbu citos virzienos un jomās, kas gan arī ir tiešāk vai netiešāk saistītas ar bioekonomiku, šo prezentāciju sesiju moderējot Kristīnei Bunthofai (*Christine Bunthof*) (Vāgingenāns universitāte, Nīderlande). Tā, piemēram, Žans Marks Šuro (*Jean Marc Chourot*) (Francijas Lauksaimniecības un pārtikas ministrija), lauksaimniecības zināšanu un inovāciju sistēmas (AKIS) sakarā uzsvēra praktiķu un zinātnieku vēl ciešākas sadarbības nepieciešamību. Aizvien straujāku pārmaiņu, jaunu tehnoloģiju laikā fermeriem, lauksaimniekiem, mežsaimniekiem bieži nepieciešama ātra zinātnieku palīdzība – mums ir problēma, lūdzu, risiniet! Vienlaikus AKIS svarīgi ir prognožu pētījumi inovatīvu darbību, zināšanu radīšanai un zināšanu apmaiņai, jaunu politiku radīšanai. Tas attiecas uz visām lauksaimniecības pārtikas un biomasas ķēdēm, sākot no ražotāja līdz patērētājam.

Martins Greimels (*Martin Greimel*) (Austrijas Ilgtspējas un tūrisma federālā ministrija) iepazīstināja ar SCAR darbību meža jomā – veicina un stiprina starptautisku pētniecību un sadarbību, lai risinātu ar klimata pārmaiņām saistītās problēmas, kā arī palielinātu

ES meža nozares konkurētspēju un ilgtspējību. Cita starpā tur ietilpst zinātniski pamatotu viedokļu paušana publiskajās debatēs, ar meža jautājumiem saistītu dažādu ministriju darba koordinēšana, meža pētniecības projektu atbalsts 30 miljonu eiro apmērā programmā "Apvāršnis 2020" / *Horizon 2020*, nozarē aizvien nepieciešamāki kļūst starpdisciplināri un pārrobežu pētījumi.

SCAR loma *Horizon* kontekstā tika uzsvēta visās darbības jomās. Eiropas lauksaimniecības pētniecības ar ietekmi uz globālām problēmām (ARCH) darba grupa tika izveidota, lai līdzās nacionāli orientētai pētniecībai attīstītu zinātni, kas koncentrējas uz tādām globālām problēmām kā klimata pārmaiņām un nodrošinātību ar pārtiku. Pasaules mērogā lauksaimniecības pētniecība ir ļoti sadrumstalota, nepieciešama lielāka sadarbība un koordinācija šo vitāli svarīgu jautājumu risināšanai, un stratēģiskā darba grupa ARCH stiprina Eiropas pozīcijas šajā ziņā.

Pārtikas sistēmu darba grupu prezentēja Alvijs Šalaševičiene (Kauņas Tehnoloģiju universitāte, Lietuva) izceļot ES platformas *Food 2030* tādas prioritātes kā klimatam un videi draudzīgas, aprītes ekonomiku un efektīvu resursu izmantošanu nodrošināšanu, ilgtspējīgu un veselīgu uzturu ražojošas pārtikas sistēmas. Prioritāšu sasniegšanai izvirzīti arī tādi mērķi kā pārtikas sistēmu daudzveidības palielināšana, nulles atkritumi, zināšanu izplatīšana un izpratnes veidošana. Parīzē 2019. gada 14. maijā notiks *SCAR Food Systems* seminārs, kurā prezentēs politikas rekomendācijas, kā veicināt pārtikas sistēmu daudzveidību (lai mazinātu lauksaimniecības riskus, veicinātu veselīgāku uzturu, atbalstītu vietējos ražotājus). SCAR darbojas arī zivsaimniecības un akvakultūras, dzīvnieku ilgtspējīgas audzēšanas, veselības un labturības jomā.

Bioekonomikas attīstībai ir spēciģs reģionālais konteksts, tāpēc būtiski ir nodrošināt iespējami stipru pārstāvniecību no visas Eiropas SCAR darba grupās, t. sk. no Latvijas. Seminārā uzstājās Jānis Ancāns (Valsts izglītības attīstības aģentūra), kurš aicināja Latvijas zinātniekus aktīvi iesaistīties nākamās ES pētniecības un inovāciju ietvarprogrammas *Horizon Europe* ekspertu grupās, kas

tiks izveidotas 2019. gada otrajā pusē.

Latvija priekšā abām pārējām Baltijas valstīm

Baltijas reģions agroklimatisko apstākļu dēļ ir piemērots atjaunojamo bioloģisko resursu ražošanai. Semināra dalībnieki tika iepazīstināti ar situāciju bioekonomikā Baltijā: Latvijā – Latvijas Lauksaimniecības universitātes rektore Irina Pilvere, Lietuvā – Dalia Miniataite no Lauksaimniecības ministrijas, Igaunijā – Helena Pērenšone no Lauku lietu ministrijas.

Gandarīti jāatzīst, ka no trim valstīm vienīgi Latvijā ir Bioekonomikas stratēģija 2030 (LIBRA), kurā jau ir iestrādātas aktualitātes, un tā 2017. gada nogalē ir pieņemta valdībā. Stratēģija balstās uz 21. gadsimta izaicinājumu risināšanu – pieaugoša pasaules iedzīvotāju skaita nodrošināšana ar pārtiku pieejamā apjomā un kvalitātē, ar precēm, kas iegūtas no atjaunojamiem resursiem industriālai izmantošanai un enerģijas ieguvei; siltumnīcas efekta gāzu emisiju samazināšana. Pārējās Baltijas valstis ir vēl ceļā uz bioekonomikas stratēģiju, un tika stāstīts, kā universitātes un ministrijas sadarbojas šim mērķim.

Baltijas valstu bioekonomikas attīstībai veltītajā diskusijā Turcijas Lauksaimniecības un mežsaimniecības ministrijas pārstāvis dalījās pieredzē, kā šajā valstī arī vēl tikai tiek gatavota bioekonomikas stratēģija. Savukārt augsta līmeņa konsultants biotehnoloģijās *Murray McLaughlin* no Kanādas pievērsa uzmanību tam, kā bioekonomikas idejas pavēra iespējas starpdisciplināram skatījumam kā zinātnē, tā uzņēmējdarbībā.

Latvijā bioekonomikas attīstība galvenokārt ir saistāma ar biorekursu primāro ražošanu, t. sk. zemes racionālu izmantošanu; biorekursu pārstrādi, t. sk. aizvietojojo fosilos resursus; biorekursos balstītu pakalpojumu izvēšanu. Ir apgūstams bioekonomikas potenciāls starpdisciplīnu zinātņu sadarbībai – elektrība un siltums, degviela, materiāli un ķīmiskie savienojumi, pārtikas produkti, zāles. Ne velti ilgtspējīgu bioekonomiku saista ar ilgtspējīgu ekonomiku un valsts attīstību.

Sagatavoja **Ausma Mukāne**

EGILS LEVITS LZA SENĀTĀ

Otrdien, 16. aprīlī, LZA goda doktors Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis Egils Levits, viesojoties Latvijas Zinātņu akadēmijā, Senāta locekļus iepazīstināja ar savām pārdomām par tēmu "Cilvēcība un digitālās tehnoloģijas".

Pauzot, ka viņa zinātniskās intereses objekts ir valsts, Egils Levits atzīmēja, ka zinātne par valsti jeb valsts zinātne mūsdienās nav pietiekami attīstīta. Tai pašā laikā "cilvēcība" un "digitālās tehnoloģijas" ir tieši valsts jautājums.

Ja apmēram līdz m.ē. 14. gadsimtam valdīja dievišķā kosmosa kārtība, kur cilvēkam bija sava noteikta vieta, tad sākot ar 14.–16. gs., bet jo sevišķi ar 17. gadsimtu situācija mainījās, iepriekšējo pasaules kārtību pakāpeniski pārņēma sekulārisms, kur pasaules centrā ir cilvēks – viena bioloģiska suga, kas tagad tika nostādīta pasaules centrā un kļuva par visas pasaules mērķi. Attiecīgi – izmaiņas skāra arī valsti un tiesības, cilvēktiesībās viens no centrālajiem postulātiem ir cilvēks, kur tas tiek definēts kā ar autonomu gribu apveltīts, pašpietiekams subjekts. Tehnoloģijas sākotnēji ir bijušas tikai paliginstrumenti cilvēka gribas īstenošanā. Pārvaldīt dabu – tāds līdz šim ir bijis cilvēka mērķis.

Ar jauno tehnoloģiju radīšanu pasaule ir radikāli mainījusies, pašlaik, kā prezumēja Egils Levits, mēs atrodamies vēsturiskās attīstības otrajās krustcelēs. Jauno kārtību raksturo jaunās tehnoloģijas – algoritmi un t.s. lielie dati jeb *big data*. Jaunās tehnoloģijas savukārt raksturo tas, ka cilvēks kļūst paredzams. Ja līdz šim cilvēks ir bijis t.s. 'melnā kastē' (*black box*), kura būtību

nekad līdz galam neizzināt, tad ar *big data* un algoritmu palīdzību cilvēks kļūst paredzams. Kaut arī šobrīd pasule atrodas šī procesa pašā sākumā, cilvēks kļūst arvien vairāk manipulējams. Manipulācija ir notikusi arī iepriekš, tomēr līdz šim tas nav bijis mērķtiecīgi. Digitālās tehnoloģijas dod iespēju mērķtiecīgi ietekmēt manipulāciju ar cilvēku. Veidojas situācija, kad cilvēki joprojām domā, ka tā ir viņu griba, kamēr patiesībā cilvēks jau tiek manipulēts, un rezultātā cilvēks kļūst vadāms. Demokrātiskā valsts ir pilnīgi atkarīga no tā, ka tās pilsoņi ir brīvi. Ja paredzamība īstenojas, arī emocionālā paredzamība, tad demokrātija kļūst par fasādi. Tā kā tehnoloģijas attīstās ļoti strauji, tas apdraud demokrātiju. Kas motivē veidot šādu sistēmu? Tā ir peļņas interese.

Attīstās t.s. 'maigais totalitārisms' – maigā novērošana. Cilvēks pieņem lēmumus, bet patiesībā tie jau tiek ietekmēti. Jaunais virziens ir emocionālo reakciju paredzamība. Piemēram, ASV darba intervijās kandidātu novēro monitorā, kas analizē viņa izturēšanos, žestus, mīmiku. Jauns pavērsiens tiesu praksē bija tiesas spriedums Viskonsīnas štātā par to, vai ieslodzīto var atbrīvot pirms termiņa, ja ir konstatēta pozitīva prognoze. Tomēr tika pieņemts lēmums, ka ieslodzīto nevar atbrīvot. Šai gadījumā lēmumu pieņēma mašina. Formāli valsts lēmumi var tikt uzticēti datoriem. Tiesnešus var aizstāt ar algoritmiem. Vai mēs gribam, ka mašina pieņem lēmumu par cilvēku? Vai tas ir savienojams? Vai šī komerciālā interese, kas ir lielo pasaules

koncernu kā *Facebook* vai *Google* darbības pamatā, balstās uz tiem pašiem noteikumiem kā parasts bizness? Vai to mēs gribam attiecināt uz augsto tehnoloģiju mašīnām? Šie ir jautājumi, uz kuriem jāmeklē atbildes šodien!

Noslēgumā, uzsverot, ka cilvēce atrodas uz jauna laikmeta sliekšņa, Egils Levits ieskicēja jautājumu par mākslīgo intelektu. Mākslīgais intelekts kā pašmācoša sistēma, kas mācās no savām kļūdām un pieredzes. Attīstoties, var tikt sasniegts sava veida strupceļš jeb 'point of no return', kad mākslīgais intelekts vienkārš būs priekšā cilvēkam. Jau šodien jāpieņem lēmums, vai redzam, prognozējam, kāds būs šis ceļš. Optimisti apgalvo, ka mēs to programēsim. Bet pašmācoša sistēma var iziet ārā no saviem rāmjiem. Un – nākošais jautājums – vai šis mākslīgais intelekts būs labvēlīgs cilvēkam. Politiskā un juridiskā atbildība to prasa. Tas varētu novest pie cilvēces beigām. Ja būs mākslīgais intelekts, tad mēs varam nokļūt tā vārā. Politiskā rūpība prasa, lai mēs par to domātu šodien. Tas ir jāievieš sabiedrības apziņā, jāinicē politikā diskursā. Jābūt apzinātībai, jāredz riski. Tas ir valsts, demokrātijas un sabiedrības uzdevums. Digitālās tehnoloģijas uzdod mums jaunus jautājumus, kas var būt izšķiroši cilvēcei.

Diskusijā iesaistījās arī akadēmiķi B.Andersons, A.Ērglis, I.Kalviņš, R.Karnite un O.Spāriņš.

Ilze Stengrevica,
LZA sabiedrisko attiecību speciāliste

LZA UZRAUDZĪBAS PADOMES ZIŅOJUMS LZA PILNSAPULCEI PAR LZA DARBĪBU 2018. GADĀ

Turpinājums, sākums "Zinātnes Vēstneša" 8. aprīļa numurā

LZA finansiālā darbība, īpašuma pārvaldīšana un līdzekļu izmantošana

(..)
Daugavpils tiesa 2018. gada 31. janvārī izskatīja LZA prasību par SIA "Rīgas koncertzāle" piespiedu izlikšanu no nelikumīgi aizņemtām telpām un nosprieda izlikt minēto SIA no LZA piederošā nekustamā īpašuma – konferenču zāles un paligtelpām kopā ar visām mantām. SIA "Rīgas koncertzāle" par minēto spriedumu 2018. gada 5. martā iesniedza Latgales apgabaltiesai apelācijas sūdzību par Daugavpils tiesas 31.01.2018. spriedumu. Lai atspēkotu SIA "Rīgas koncertzāle" iebildumus pret pirmās instances tiesas spriedumu, LZA veica nozīmīgu sagatavošanas darbu civillietas izskatīšanai otrajā tiesas instancē. Tā rezultātā R Latgales apgabaltiesas Civillietu kolēģijas 2018. gada 1. novembra spriedumu pirmās instances tiesas spriedums tika atstāts bez izmaiņām. SIA "Rīgas koncertzāle" 2018. gada 28. novembrī spriedumu kasācijas kārtībā pārsūdzēja Augstākās tiesas Civillietu departamentā un 07.12.2018. civillietā tika nosūtīta LR Augstākās tiesas Senātam, kuram LZA sniedza detalizētu skaidrojumu, kurā atspēkoti SIA "Rīgas koncertzāle" argumenti. LZA labvēlīgs Augstākās tiesas lēmums ir pieņemts 2019. gada 21. martā. Informācija par tiesvedības norisi sniegta LZA ziņojumos par 2016.–2018. darbības rezultātiem. IZM iniciētā Audita laikā ar SIA "Rīgas koncertzāle" saistītā tiesvedība netika analizēta.

Augstceltnes dienesta atpūtas telpas tiek izmantotas starp akadēmiju sadarbības līgumu ietvaros ieradušos ārvalstu zinātnieku izvietošanai. Ārvalstu zinātnieku kopējais uzturēšanās dienu skaits 2018. gadā bija 311 (2017. g. bija 266 dienas). Lietu pārvalde nodrošina bezmaksas autotransporta pakalpojumus Augstceltnē izvietotajiem zinātniskajām organizācijām, turpina sniegt bezmaksas pieslēgumu Internetam un piedalās zinātnisko institūtu telpu remontos, veicot tehniskās uzraudzības funkcijas.

Atspaidis LZA darbībai ir LZA dibināto fondu darbība: 1) Nodibinājums "Zinātnes fonds" (sabiedriskā labuma organizācija, darbības joma – zinātnes veicināšana); 2) LZA struktūrvienība LZA Fonds (ziedojumu atlikums uz 2018. gadabeigām 138 tūkst. EUR).

LZA ietvaros notiekošo konkursu un vēlēšanu atbilstība LZA Hartai, LZA Statūtiem un citu normatīvo aktu prasībām

2018. g. 17. aprīlī Senāts pieņēma lēmumu izsludināt 9 īsteno locekļu, 4 ārzemju locekļu un 16 korespondētājocekļu vakances. Kandidātu izvirzīšana vakancēm notika atbilstoši LZA statūtos noteiktai kārtībai. Senāts 2018. gada 18. septembrī apstiprināja kandidātu sarakstu. 2018. g. 29. novembrī notika LZA Rudens pilnsapulce, kurā notika jaunu LZA locekļu vēlēšanas. Pilnsapulce ievēlēja balsu skaitīšanas komisiju 12 cilvēku sastāvā. Atklāti balsojot, par komisijas priekšsēdētāju tika ievēlēts akadēmiķis Māris Turks (protokols nr.1). Balsu skaitīšanas gaitu novēroja UP priekšsēdētājs akadēmiķis J. Krūmiņš, kurš kopā ar pārējiem balsu skaitīšanas komisijas locekļiem ir parakstījis visus, kopumā piecus, balsu skaitīšanas komisijas protokolus. Protokolā noformēti atbilstoši ZA Statūtiem. Atbilstoši LZA Statūtiem, aizklāti balsojot, tika ievēlēti 4 ārzemju locekļi, 9 īsteno locekļi, 16 korespondētājocekļi un 1 goda loceklis. Pārākāpumi LZA locekļu izvirzīšanas un ievēlēšanas procedūrā netika konstatēti.

Pārskata periodā noticis LZA vārdbalvu konkurss (izsludināts "Zinātnes Vēstnesī" 2018. gada 2. jūnijā). Ar LZA 2019. gada 15. janvāra lēmumu tika apstiprināti balvu ekspertu komisiju lēmumi. Kopumā piešķirtas septiņas LZA vārdbalvas un četras LZA vārdbalvas jauniem zinātniekiem un četras jauno zinātnieku balvas. Pārākāpumi vārdbalvu piešķiršanā nav konstatēti. Balvas piešķirtas saskaņā ar LZA vārdbalvu piešķiršanas nolikumu, kas apstiprināts LZA Prezidija sēdē 2014. gada 10. februārī.

LZA locekļi un Valsts emeritēto zinātnieku padome

2017. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, bija būtiski palielinājusies pretendentu konkurence uz izsludinātām vakancēm. Tomēr 2018. gadā konkurence atkal samazinājās: uz

9 akadēmiķu vakancēm bija pieteikušies tikai 10 pretendenti un uz 16 korespondētājocekļu vakancēm – 22 pretendenti. Satraucoša ir mazā konkurence uz korespondētājocekļu vakancēm, jo tieši šī kategorija ir akadēmijas locekļu atjaunošanas galvenais avots. Akadēmiķu vēlēšanas notiek kopējā konkursā bez kvotu sadalījuma pa nodaļām. Savukārt korespondētājocekļus ievēl, atbilstoši LZA nodaļu ieteiktām zinātņu nozarēm. No 15 dažādās nozarēs atklātām vakancēm deviņās nebija konkurences (fizika, inženierzinātnes, mehānika, pārtikas tehnoloģija, lauksaimniecības zinātnes, veterinārmedicīna, ekonomika, literatūrzinātne, filozofija/socioloģija, mākslas vēsture). Tas liek aizdomāties, vai attiecīgā nozarē ir pietiekams atbilstošu pretendentu skaits.

Vidējais ievēlēto akadēmiķu vecums 2018. gadā bija 57,7 gadi (jaunākam – 40, vecākam – 67 gadi). Vidējais korespondētājocekļu vecums sastādīja 46,3 gadus, no tiem jaunākajam bija 34, vecākajam – 58 gadi. Salīdzinot ar 2017. gadu, akadēmiķu vidējais vecums ir nedaudz paaugstinājies, bet korespondētājocekļu vidējais vecums ir mazliet samazinājies.

2018. gadā ar Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu tika atjaunots Valsts emeritēto zinātnieku padomes sastāvs. To vada akadēmiķis Īzaks Rašals. Padomē darbojas akadēmiķi V. Kamars, B. Rivža, O. Spārtis, P. Trapencieris, korespondētājocekļi K. Didenko, T. Koķe, A. Valdovska.

2018. gadā tika atklāts jauns konkurss uz valsts emeritētā zinātnieka statusu, kas noslēdzās 2019. gadā (statuss piešķirts 46 pretendentiem). LZA paspārnē un ar materiālu un organizatorisko LZA atbalstu aktīvi darbojas Valsts emeritēto zinātnieku biedrība "Emeritus" (valdes priekšsēdētājs – akadēmiķis Īzaks Rašals). 2018. g. notika 4 pilnsapulces, kurās nolasītas lekcijas par jaunumiem Latvijas un pasaules zinātnē, sveikti jubilāri, svinēti Ziemassvētki. Organizētas 2 ekskursijas uz Latvijas dabas un vēstures objektiem. Kluba darbība dod iespēju zinātniekiem cienījamā vecumā uzturēt savstarpējus kontaktus un justies piederīgiem zinātnes sabiedrībai.

LZA starptautiskā sadarbība un sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem

2018. gadā LZA starptautiskā darba galvenie virzieni bija: 1) sadarbība ar starptautiskajām zinātniskajām organizācijām; 2) tikšanās ar vēstniekiem, vēstniecību un starptautisku organizāciju pārstāvjiem; 3) starptautisko balvu pasniegšanas organizēšana; 4) divpusējās sadarbības līgumi ar citu valstu zinātnieku akadēmijām; 5) kopprojekti ar ārvalstu zinātnieku akadēmijām; 6) piedalīšanās starptautiskos forumos, kongresos, konferencēs.

Atzinīgi novērtēta 2018. gadā turpinātā viedokļu sagatavošana un apmaiņa ar ALLEA (Eiropas Zinātņu akadēmiju federācija), organizācijām par ES programmu "Horizonts 2020" un 9. ietvarprogrammu, īpaši par sociālo un humanitāro zinātņu jomu integrēšanu jaunajā ES pētniecības programmā. ALLEA ietvaros LZA līdzdalība iespējama divos galvenajos virzienos – piedaloties ALLEA pasākumos un piedaloties ALLEA Ziņojumu sagatavošanā vai komentējot ALLEA izstrādātos Ziņojumu projektus. ALLEA ietvaros 2018. gadā turpināts darbs pie Zinātnieka ētikas kodeksa tulkošanas latviešu valodā. Akadēmiķe B. Rivža tika nominēta par eksperti ALLEA darba grupā "Uz datiem balstītas sabiedrības uzplaukums"; savukārt darba grupai "Zinātnes būtība" tika nominēti divi LZA zinātnieki.

2018. gadā uzsākti divi jauni kopprojekti ar Polijas Zinātņu akadēmiju, seši jauni kopprojekti ar Bulgārijas Zinātņu akadēmiju, turpinās izsludinātais kopprojekta konkurss ar Ungārijas Zinātņu akadēmiju, sagatavoti sadarbības līgumi ar Moldovas Zinātņu akadēmiju un Kazahijas Zinātņu akadēmiju, pabeigta pieteikumu izvērtēšana sadarbībai ar Čehijas Zinātņu akadēmiju. Kopīgi ar Čehijas Zinātņu akadēmiju ir apstiprināti projekti, kas uzsāks darbu 2019. gadā. LZA divpusējās sadarbības apmaiņas braucienos 2018. gadā izmantoto dienu skaits braucienos no Latvijas ir 200 dienas, uz Latviju – 311 dienas.

LZA mājaslapa, kā arī sociālo tīklu platformas Twitter un Facebook nodrošina komunikāciju ar sabiedrību. 2018. gada laikā LZA Facebook kontā sekotāju skaits ir divkārtojies, sasniedzot 238, bet Twitter kontam katru mēnesi pievienojas vidēji 2–5 sekotāji, sasniedzot 797. Kopumā LZA komunikācija ar sabiedrību 2018. gadā ir būtiski uzlabojusies. Laiks no gada zinātnes sasniegumu konkursa laureātu izsludināšanas brīža (2018. gada 21. decembris) līdz pat apbalvošanas ceremonijai (2019. gada 8. februāris) pēdējos gados ir LZA atpazīstamības maksimums sabiedrībā. Pasākums 2018. gada zinātnes sasnie-

gumu godināšanai notika, pateicoties Ojāra Spāriša un LMZN zin. sekretāres Līgas Āzenas piesaistītajiem sponsoru līdzekļiem un organizatoriskajam darbam, izmantojot LZA komunikācijas resursus, un LZA Lietu pārvaldes atbalstu. Pēc O. Spāriša iniciatīvas un ar Lietu pārvaldes atbalstu LZA ieejas hallē pie sienas izvietotas divas marmora plāksnes, kurās godināti LZA goda mecenāti un firmas, kā arī zinātnes sasniegumu pasākumu sponsori. Zinātnes sasniegumu apbalvošanas ceremonijas foto galeriju, piemēram, Facebook'ā ir skatījuši no 6 000 – 10 000 lietotāju. Kā prestižākajam un vislielāko publicitāti guvušajam LZA pasākumam, zinātnes sasniegumu konkursam ir liels potenciāls piesaistīt pastāvīgu interesi un atbalstu no uzņēmēju puses. Mediji aicina zinātniekus ne tikai kā ekspertus konkrētajā nozarē un zinātnes politikas jautājumos, bet arī kā autoritātes un viedokļa līderus aktuālos valsts un sabiedrības attīstības jautājumos.

To faktoru vidū, kas bija atstājuši negatīvu ietekmi uz LZA publisko tēlu, pirmajā vietā kopš 2015. gada bija tiesvedības process starp LZA un SIA "Rīgas koncertzāle". 2018. gadā situācija pozitīvi mainījās – publiskajā telpā tiesvedībai tika pievērsta mazāka uzmanība, medijos LZA labvēlīgais process tika atspoguļots objektīvi.

LZA ekspertu konsilijā kopš to rīkošanas sākuma 2017. gadā ir raisījuši augstu mediju interesi. Vērojama tendence, ka konsilija slēdzienā ietvertie secinājumi tiek izmantoti kā autoritatīva atsauce vai arguments konkrētās tēmas tālākā analizē, tādējādi nodrošinot akadēmijai pozitīvu publicitāti. Tomēr 2018. gadā LZA noturēto konsiliju "VDK ēna pār Latviju – ko vēlas sabiedrība?" un īpaši "Par Stambulas konvenciju" rezultāti izraisīja arī publisku kritiku viedokļu polarizācijas dēļ. Piemēram, "33 zinātnieku atklātā vēstule" apstrīdēja Stambulas konsilija slēdzienu kā neobjektīvu. Tai sekoja IZM vēstule LZA, aicinot "akadēmiju izskatīt jautājumu par konsiliju organizēšanas un īstenošanas kārtības izstrādi, tajā skaitā par konsilija ekspertu atlasī, lai nodrošinātu zinātniski kvalitatīvu un pamatotu ekspertīzi". Rezultātā konsiliju rīkošana 2018. gadā tika uz laiku apturēta. 2019. gadā LZA konsiliju rīkošana tika atsākta – konsilijā "Pilsoniskās atbildības vērtība un cena" notika 2019. gada 13. februārī.

2018. gada septembrī portāls Delfi ar ziņu par IZM iniciēto LZA darbības auditu aizsāka rakstu sēriju, kurā tika analizētas gan LZA funkcijas, finansējums, saimnieciskā darbība u.tml., kā arī ar IZM akceptu publiskoti audita secinājumi. Centrālais jautājums šai rakstu sērijā: kur pārvākties LZA vai ko iesākt ar "Stalīna torti". Polemika par LZA augstceltnes atbilstību funkcijām, kā arī par ēkas apsaimniekošanas jautājumiem teritorijas attīstības plānu ietvaros turpinājās arī citos medijos. Paredzams, ka šie jautājumi saistīs mediju uzmanību arī turpmāk un LZA tiem jāpievērš īpaša uzmanība. 2018. gada 6. novembrī LZA Senāts nolēma atbalstīt ideju meklēt aizdevumu LZA ēkas renovācijai, jo ar saimnieciskajā darbībā nopelnītajiem līdzekļiem pietiek tikai ēkas uzturēšanai.

UP ierosina:

1. Turpināt jaunāku gadu gājuma zinātnieku piesaisti LZA.
2. Aktualizēt jautājumu par LZA atjaunotu vienotu stratēģiju un rīcības plānu, par LZA mērķiem un galvenajiem uzdevumiem, t.sk. ņemot vērā IZM ieteikumus, kas balstīti 2018. gada veiktā audita "Par LZA darbības lietderību" rezultātos.
3. "Zinātnes Vēstnesī" u.c. izdevumos vairāk popularizēt zinātnieku viedokli par sabiedrībā aktuālām problēmām, intervijas ar atzītiem zinātniekiem par dzīves vērtībām un zinātnes izaicinājumiem. Panākt žurnāla "LZA Vēstis" lielāku starptautisku atpazīstamību.
4. Turpināt darbu pie LZA augstceltnes attīstības saskaņā ar sagatavoto attīstības koncepciju, būvnoteikumiem un būvnormatīviem, optimizēt esošo telpu izmantošanu.
5. Pastiprinātu uzmanību pievērst tiesvedības ar SIA "Rīgas koncertzāle" rezultātu atspoguļojuma gaitai masu informācijas līdzekļos. Gādāt par koncertzāles turpmākas izmantošanas iespējām.
6. Atkārtoti izdiskutēt ar Saeimā ievēlētu politisko partiju pārstāvjiem jautājumus par zinātnes bāzes finansējuma palielināšanu, VPP finansējumu, kā arī jaunā plānošanas perioda dokumentu izstrādi.

Ziņojums apstiprināts Uzraudzības padomes sēdē 2019. gada 1. aprīlī.

Padomes priekšsēdētājs akadēmiķis Juris Krūmiņš

LZA TERMINOLOĢIJAS KOMISIJA UN LNB AICINA PIETEIKT REFERĀTUS KONFERENCEI "LATVIEŠU TERMINOLOĢIJA SIMTS GADOS"

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija un Latvijas Nacionālā bibliotēka aicina pieteikt referātus pirmās Terminoloģijas komisijas atceres konferencei "Latviešu terminoloģija simts gados", kas notiks 2019. gada 3. oktobrī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Šogad aprit 100 gadu kopš Izglītības ministrijas Terminoloģijas komisijas izveides 1919. gada rudenī, kad aizsākās valstiskas rūpes par nacionālās terminu sistēmas attīstību. Līdz ar to ir pienācis laiks atskatīties uz paveikto, kā arī identificēt aktuālas problēmas un iezīmēt nākotnes perspektīvas.

Šā gada 3. oktobrī Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija kopā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku rīko konferenci par godu šai nozīmīgajai jubilejai. Arī bibliotēka šogad svin pirmo simtgadi, kuras laikā tā izveidojusies par bagātīgu

un daudzveidīgu terminrades avotu un kļuvusi par bibliotēku nozares terminoloģijas centru.

Konferences norises vieta: Latvijas Nacionālā bibliotēka, Mūkusalas ielā 3, Rīgā. Plānotais konferences norises laiks no plkst. 10.00 līdz 17.00.

Aplūkojamo tematu loks:

1. Latviešu terminoloģijas vēsture
2. Terminoloģijas attīstībā nozīmīgas personības
3. Terminrades teorētiskie un lietišķie aspekti
4. Konkrētu nozaru terminoloģijas attīstība

Konferences darba valodas: latviešu, angļu

Referāta ilgums: 20 minūtes (15 min. referātam, 5 min. diskusijai)

Konferences zinātniskā un rīcības komiteja: Dr.philol. Juris Baldunčiks, Dr.habil.med. Māris Baltiņš, Dr.hist. Vija Daukšte,

Dr.philol. Jana Dreimane, Mg.philol. Inese Kazāka, Dr.philol. Ivetta Pūtele, Mg.sc.soc. Inta Virbule, Mg.philol. Astrida Vucāne.

Referātu pieteikums un tēzes (līdz 1 800 rakstu zīmēm ar atstarpēm) lūdzam iesūtīt elektroniski līdz 2019. gada 10. maijam, aizpildot TIEŠSAISTES PIETEIKUMU.

Atbilde par referāta iekļaušanu konferences programmā tiks sniegta līdz 2019. gada 30. jūnijam.

Uz referātu pamata tapušos un recenzentu pozitīvi novērtētos rakstus būs iespējams publicēt starptautiski recenzējamā turpinājumuizdevumā "Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātniskie raksti" (ISSN 1691-5941) kārtējā sējumā, kas nāks klajā 2020. gadā. Krājums tiks sagatavots valsts pētījumu programmas projekta "Dokumentārā mantojuma izpētes nozīme, veidojot sinerģijas starp pētniecību un sabiedrību" ietvaros.

AKADĒMISKĀ BRĪVĪBA UN INSTITUCIONĀLĀ AUTONOMIJA: DARBĪBAI IR JĀNOTIEK ATBILSTOŠI SAISTĪBĀM

ALLEA, EUA and Science Europe kopīgais paziņojums, publicēts 2019. gada 10. aprīlī

Zināšanu attīstība, zinātnes atklājumi un tehnoloģiju attīstība nodrošina modernās sabiedrības uzplaukumu. Šāds progress ir iespējams, pateicoties pētniecībai – sākot no dzīvību glābošām zālēm līdz dziļākai izpratnei par cilvēka uzvedību un mijiedarbību. Fundamentālās un lietišķās zinātnes ietekmē sabiedrības attīstību visā pasaulē. Tomēr pētniecība pārtikušas un ilgtspējīgas nākotnes veidošanā var sniegt savu ieguldījumu tikai tad, ja tiek ievēroti noteikti pamatprincipi. Lai tiktu radītas jaunas zināšanas, pētniekiem ir nepieciešama domas un izziņas brīvība, kā arī iespēja brīvi paust sava darba rezultātus un audzināt nākamo kritisko domātāju paaudzi. Šie principi saplūst vienā galvenajā – akadēmiskajā brīvībā, kas ir jāattiecina uz visu kopieni, kas iesaistīta pētniecībā, apmācību un mācīšanas procesos, un to pamatā ir institucionālā autonomija, kam jāpasargā augstākās izglītības un pētniecības iestādes no politiskās un ekonomiskās iejaukšanās un jānodrošina pašpārvalde akadēmiskajā kopienā. Eiropas valstis – nacionālās likumdošanas, starptautisko tiesību vai ES Pamattiesību hartas veidā – kā arī citas pasaules valstis pastāvošās tiesību normas garantē akadēmisko brīvību un institucionālo autonomiju. Lai gan šie juridiskie instrumenti atšķiras pēc darbības jomas un satura, tie ir vienoti savās saistībās aizsargāt šos principus. Tomēr, pretēji šīm saistībām, akadēmiskā brīvība un institucionālā autonomija

Eiropā un pasaulē vairs nav tik pašsaprotama, tādējādi radot nopietnas sekas zinātniekiem, zinātnei un sabiedrībai. Eiropas Zinātņu akadēmiju federācija (ALLEA), Eiropas Universitāšu asociācija (EUA) un Zinātne Eiropai (*Science Europe*), pārstāvot plašu Eiropas pētniecības un augstākās izglītības sistēmas daļu, atkārtoti uzsver, ka akadēmiskajai brīvībai un institucionālajai autonomijai ir būtiska nozīme un vērtība sabiedrībā, kā arī aicina:

- valdības un valsts iestādes aizstāvēt akadēmisko brīvību un aizsargāt augstākās izglītības un pētniecības iestāžu institucionālo autonomiju, nodrošinot tām skaidru un konsekventu tiesisko regulējumu, atturēties no iejaukšanās to iekšējās lietās un iesaistīties pastāvīgā uz savstarpēju uzticību balstītā dialogā ar nozari;
- valdības un valsts iestādes nodrošināt pētniekiem un studentiem tiesības uz akadēmisko brīvību, tai skaitā vārda, uzskatu, domas, informācijas un pulcēšanās brīvību, kā arī tiesības uz izglītību un mācīšanu;
- valdības un valsts iestādes nodrošināt autonomiju zinātnes padomēm un citām strukturām lēmumu par finansējuma piešķiršanu veikšanā, kā arī nodrošināt finansēto nozaru dažādību; lai gan ir pieļaujama finansējuma prioritāro virzienu noteikšana, neviena no zinātņu nozarēm kopumā nedrīkst būt izslēgta politisku apsvērumu dēļ;

• universitātes, finansēšanas aģentūras (fondi), akadēmijas un citas zinātniskās organizācijas nodrošināt, lai visiem pētniekiem, pasniedzējiem, studentiem ir garantēta akadēmiskā brīvība, attīstot cieņu pret brīvas izpausmes un atklātas viedokļu apmaiņas kultūru un aizsargājot pētniecisko un mācībspēku kopienas no sankcijām vērstām pret akadēmisko brīvību.

Apakšā parakstījušās organizācijas atzīst, ka akadēmiskā brīvība un institucionālā autonomija nepastāv tikai savu interešu dēļ, to uzdevums ir drīzāk dot iespēju augstākajām izglītības un zinātnes institūcijām uzņemties atbildību. Akadēmiskās brīvības pamatā ir stingri zinātniskie un profesionālie standarti, personas tiesību ievērošana, ētiska rīcība un izpratne par pētniecības ietekmi uz cilvēkiem un vidi. Autonomajām augstākās izglītības un pētniecības institūcijām ir jābūt atbildīgām – savu kopieni priekšā, kā arī valsts iestādēm un visai sabiedrībai. Valdībām ir galvenā loma minētā nodrošināšanā. Mēs uzskatām, ka akadēmiskā brīvība un institucionālā autonomija kopā ar mērķa apziņu un atbildību dos iespēju uzplaukt visām augstākās izglītības un pētniecības institūcijām un sabiedrībai, kurām tās kalpo.

No angļu valodas tulkoja **Ilze Stengrevica**, LZA sabiedrisko attiecību speciāliste

NOSLĒGUSIES PIETEIKŠANĀS LATVIJAS VALSTS STIPENDIJĀM UN PĒTNIECĪBAI 2019./2020. AKADĒMISKAJAM GADAM

2019. gada aprīlī ir noslēdzies pieteikumu iesniegšanas konkurss Latvijas valsts stipendijām studijām un pētniecībai 2019./2020. akadēmiskajam gadam. Šogad Valsts izglītības attīstības aģentūrā (VIAA) saņemti 332 ārvalstnieku pieteikumi no 33 valstīm, tostarp 243 pieteikumi studijām un 89 – pētniecībai. Šobrīd ir uzsākta pieteikumu administratīva un kvalitātes vērtēšana, kas noslēgsies jūnijā sākumā.

Šogad vislielāko interesi izrādījuši Azerbaidžānas iedzīvotāji – saņemti 44 pieteikumi, Ukrainas un Uzbekistānas iedzīvotāji – 42 pieteikumi no katras valsts. Pēc šīm valstīm seko Kazahstāna ar 35 pieteikumiem. No Vācijas kopumā ir saņemti 26 pieteikumi. Mazliet mazāk pieteikumu ir no Somijas (18 pieteikumi),

Izraēlas (16 pieteikumi) un Indonēzijas (14 pieteikumi). Devītajā vietā pēc pieteikumu skaita ir Gruzija ar 12 pieteikumiem un desmitajā – Ķīna ar 10 pieteikumiem.

Bakalaura un maģistra līmeņa studentiem Latvijas valsts stipendijas apmērs ir 500 eiro mēnesī, bet doktorantūras studentiem – 670 eiro mēnesī. Pētnieki, kuri veic savus pētījumus Latvijas augstākās izglītības un zinātniskajās institūcijās, var saņemt stipendiju 30 eiro dienā un 300 eiro mēnesī naktsmītnes izdevumu segšanai laika periodā līdz pieciem mēnešiem. Jau trešo gadu, kopš 2017. gada, darbojas elektroniskā stipendiju iesniegumu iesniegšanas sistēma, kas ļauj pieteicējiem ērtāk iesniegt dokumentus, kā arī VIAA tas ļauj optimizēt pieteikumu vērtēšanas procesu.

Latvijas valsts stipendijas ārzemniekiem ir nozīmīgs instruments Latvijas augstākās izglītības eksportspējas stiprināšanai, kā arī ārvalstu studentu piesaistīšanai studijām Latvijas augstākās izglītības institūcijās. Stipendijas pētniecībai dod iespēju dažādu jomu pētniekiem no dažādām valstīm gūt praktisku sadarbības pieredzi.

Stipendijas tiek piešķirtas, balstoties uz starpvaldību noslēgtajiem līgumiem sadarbībai izglītībā un zinātnē, kā arī pēc paritātes principa – tām valstīm, kuras arī Latvijas iedzīvotājiem paredz iespēju pieteikties stipendijām. 2019. gadā Latvijas valsts stipendijām varēja pieteikties iedzīvotāji no 40 valstīm.

Avots: VIAA mājaslapa

DAAD PIEDĀVĀ STIPENDIJAS STUDIJĀM UN PĒTNIECĪBAI VĀCIJĀ

Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienests (DAAD) piedāvā visu nozaru studentiem, absolventiem, doktorantiem, zinātniekiem un augstskolu pasniedzējiem studiju un pētnieciskā darba stipendijas 2019./2020. akadēmiskajam gadam.

Piedāvātās stipendijas:

• **doktoranti un jaunie zinātnieki** var saņemt stipendijas pētniecības darba veikšanai Vācijā vai daļēji tālākizglītības kursos no 1 līdz 6 mēnešiem. Pieteikumus var iesniegt **līdz 30. aprīlim**;

• **augstskolu pasniedzējiem un zinātniekiem** ir iespēja saņemt atbalstu zinātnisko projektu īstenošanai no 1 līdz 3 mēnešiem. Pieteikumus var iesniegt **līdz 30. aprīlim**;

• **bijušajiem DAAD stipendiātiem** ir iespēja piedalīties atkārtoti. Finansējums ir pieejams pētniecības un darba projektu īstenošanai no 1 līdz 3 mēnešiem. Pieteikumus var iesniegt līdz **30. aprīlim**;

• **akadēmiskais personāls** var pieteikties DAAD studiju braucieni un studiju prakses finansēšanai studentu grupām (no 7

līdz 12 dienām). Pieteikumus var iesniegt **līdz 1. maijam**.

DAAD piedāvā arī vēl citas atbalsta programmas, piemēram, māksliniekiem un mūziķiem. Plašāka informācija par atsevišķām programmām, pieteikšanās kārtību un citām finansiālā atbalsta iespējām pieejama DAAD informācijas centrā [Rīgā](#) vai DAAD stipendiju oficiālajā [mājaslapā](#).

Papildu informācija: Vācijas Akadēmiskās apmaiņas dienesta informācijas centrs

Avots: VIAA mājaslapa

ZINĀTŅU AKADĒMIJU LIELĀKAIS FORUMS PASAULĒ

Turpinājums no 1.lpp.

Šo akadēmiju dibināšana parasti notiek sadarbībā ar nacionālajām zinātņu akadēmijām vai tām līdzīgām organizācijām, taču jauno zinātnieku apvienības pēc to izveidošanas darbojas neatkarīgi un patstāvīgi. Vienīgā no Baltijas valstīm, kurai ir Jauno zinātnieku akadēmija, ir Igaunija, kur tā dibināta ciešā sadarbībā ar Igaunijas Zinātņu akadēmiju 2017.gadā.

IAP Ģenerālajā asamblejā un pirms tās notikušajā starptautiskajā konferencē galvenais apspriestais temats bija ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi 2015.–2030. gadam un zinātņu akadēmiju loma to īstenošanā. ANO jau 2015.gadā apstiprinājusi ilgtspējīgas attīstības 17 galvenos mērķus, kas ietver 169 uzdevumus, sākot no nabadzības novēršanas, tīrās enerģijas avotu izmantošanas, tiesiskuma stiprināšanas līdz izglītības kvalitātes celšanai un starptautiskās sadarbības veicināšanai, t.sk. zinātnē. Šo mērķu un uzdevumu plašais spektrs ziņojumus un debates vietumis padarīja pārāk vispārīgas, taču daļa priekšlikumu un secinājumu bija konstruktīvi un noderīgi. Piemēram, vairākkārt tika uzsvērtā nepieciešamība konsekventāk atbalstīt sociālās un humanitārās zinātnes, kuras netiek pietiekami atbalstītas vairumā pasaules valstu. Tas pat zināmā mērā attiecināms arī uz inženierzinātnēm, kurām akadēmijas dažkārt nepievērš pietiekamu uzmanību. Jāveicina sabiedrības izglītošana zinātnes nozīmes jomā un tas jāšak ne vien skolās, bet jau bērnu dārzos. Tradicionālie mediji zinātnes popularizēšanā jāpapildina ar sociālajiem tīkliem, kuri ir efektīvāki, īpaši jauniešu izglītošanā. Zinātniekiem jāveicina aktuālu jautājumu, kam ir saistība ar zinātni, noklausīšanās valstu parlamentos, nodrošinot zinātnieku – ekspertu iesaisti. Pētījumi par aktuālām sabiedrībai nozīmīgām tēmām ar attiecīgām rekomendācijām un ieteikumiem regulāri jāizpilda politiku vidū un semināru veidā dažādām, bet atbilstošām sabiedrības grupām. Un visbeidzot, manuprāt, pats svarīgākais – zinātniekiem jānododas pie valdībām, negaidot, kad valdība nāks pie zinātniekiem.

Tālavis Jundzis,

Latvijas Zinātņu akadēmijas ārlietu sekretārs

Aizstāvēšana

2019. gada 26. aprīlī plkst. 9.00 Rīgā, Ķīpsalas ielā 6, 117.telpā RTU promocijas padomes P-11 Materiālzinātnes nozarē tekstila un apģērba tehnoloģijas un koknes materiālu un tehnoloģijas apakšnozarēs atklātajā sēdē

ZANE ZELČA

aizstāvēs promocijas darbu „Kaņepju bāzes kompozītu sortimenta paplašināšana un tehnoloģiju optimizācija” inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.sc.ing. Uldis Spulle (LLU, Latvija), Dr.sc.ing. Remo Merijs-Meri (RTU, Latvija), Dr.sc.ing. Rimvydas Milašius (KTU, Lietuva). Ar promocijas darbu var iepazīties RTU Zinātniskajā bibliotēkā Ķīpsalas ielā 10, Latvijas Nacionālajā bibliotēkā Mūkusalas ielā 3, kā arī elektroniski RTU mājaslapā <https://www.rtu.lv/>

.

2019. gada 10. maijā plkst. 13.00 Daugavpils Universitātes (DU) Bioloģijas nozares promocijas padomes atklātā sēdē, 130.auditorijā, Parādes ielā 1a, Daugavpīlī

INESE GAVARĀNE

aizstāvēs promocijas darbu “Trihinelozes ierosinātāju izpēte un Trichinella britovi populācijas ģenētiskā daudzveidība Latvijā” bioloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.habil.med. Ludmila Viksna (Rīgas Stradiņa universitāte); Dr.biol. Dace Pjanova (Latvijas Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs); Dr.habil.biol. Eva Dzika (*Uniwersytet Warmiński-Mazurski*, Polija)

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Daugavpils Universitātes bibliotēkā, Parādes ielā 1, Daugavpīlī un DU mājaslapā www.du.lv.

.

2019. gada 10. maijā, plkst. 16.00 Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē, Jelgavas ielā 1, 702. telpā, LU Ķīmijas zinātņu nozarēs promocijas padomes atklātajā sēdē:

ARTIS KINĒNS

aizstāvēs promocijas darbu: “Hirāli DMAP atvasinājumi kā Lūisa bāzes katalizatori” ķīmijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.chem. Māris Turks (RTU), Dr.rer.nat. Thomas Werner (*Leibniz Institute for Catalysis at the University of Rostock*, Vācija), Dr.habil.chem. Andris Zicmanis.

Ar promocijas darbu var iepazīties Latvijas Universitātes bibliotēkā, Raiņa bulvārī 19.

.

2019. gada 10. maijā plkst. 16.00 Latvijas Universitātes Datorzinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē, LU Matemātikas un informātikas institūta 413. telpā, Raiņa bulvārī 29

MATISS RIKTERS

aizstāvēs promocijas darbu “Hibrīda mašintulkošana, kombinējot vairāku mašintulkošanas sistēmu rezultātus” datorzinātņu doktora (Dr.sc.comp.) zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.sc.comp. G. Karnītis (LU), Dr. M. Popoviča (Dublīnas Pilsētas Universitāte, Īrija), Dr. K. Sirtsa (Tartu Universitātes Datorzinātņu institūts, Igaunija).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā (Raiņa bulv. 19, 203. telpa).

.

2019. gada 10. maijā plkst. 17.30 Latvijas Universitātes Datorzinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē, LU Matemātikas un informātikas institūta 413. telpā, Raiņa bulvārī 29

MĀRIS VALDATS

aizstāvēs promocijas darbu “Galīgu automātu pārejas funkcijas sarežģītība” datorzinātņu doktora (Dr.sc.comp.) zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.sc.comp. U. Straujums (LU), Dr.sc.comp. U.S arkans (Eiropas Bioinformātikas institūts, Lielbritānija), Dr. M. Hirvensalo (Turku Universitāte, Somija).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā (Raiņa bulv. 19, 203. telpa).

.

2019. gada 14. maijā pulksten 13.00 Rīgā, Kalpaka bulvārī 4, 108. telpā, LU Filozofijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātā sēdē

LINDA GEDIŅA

aizstāvēs promocijas darbu „Valodas struktūra Martina Heidegera eksistenciālajā analītikā un tās poētiskie aspekti” filozofijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr.phil. Raivis Bičevskis (Latvijas Universitāte), Dr.phil. Velga Vēvere (Ekonomikas un kultūras augstskola), Dr.phil. Māra Grīnfelde (Rīgas Stradiņa universitāte).

Ar promocijas darbu var iepazīties Latvijas Universitātes bibliotēkā, Raiņa bulvārī 19.

.

Rīgas Tehniskās universitātes Transporta un satiksmes nozares Promocijas padome “RTU P-22” paziņo, ka **VLADISLAVA ŽAVTKĒVIČA** promocijas darba “Tālvadības gaisa kuģu pielietošana jūras akvatorijas ekoloģiskajā monitoringa uzdevumu risināšanai” (05.04.2019 publicētais paziņojums) recenzentu sastāvs tiek papildināts ar sekojošu recenzentu: *Dr.habil.sc.ing.* Mārtiņš Kleinhofs (Rīgas Tehniskā universitāte).

Redaktore Ilze Boldāne-Zeļņkova

“Zinātnes Vēstnesis”

Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.

Reģistrācijas apliecība nr. 75.

Izdevējs: Latvijas Zinātņu akadēmija, Latvijas Zinātnes padome, Latvijas Zinātnieku savienība.

“Science Bulletin”, Latvian Academy of Sciences, Latvian Council

of Science, Association of Latvian Scientists.

“Zinātnes Vēstnesis” redakcijas padome: akadēmiskais Tālavis Jundzis (vadītājs), LZA Prezidents Ojārs Spārītis, LZA ģenerālsekretārs Andrejs Siliņš, LZA Senāta priekšsēdētājs Jānis Stradiņš, akadēmiskā Raita Karnīte, Baiba Rivža, Jānis Spigulis, Pēteris Trāpen-

cieris, un LZA sabiedrisko attiecību speciāliste Ilze Stengrevica;

Jānis Kloviņš un Arnis Kokorevičs (LZP); Uldis Grāvičs (LZS).

Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1.

Tālr. 67212706, 67225361, 26593299, fakss 67821153.

E pasts: zinatnes.vestnesis@lza.lv, <http://www.lza.lv>

Indekss 77165. Iespiests: SIA Zemgus LB